

Viktig vitenskapsteoretisk bidrag

An important contribution to the theory of science

Sindre Bangstad

Sosialantropolog, Forsker II, KIFO (Institutt for kirke, religion og livssynsforskning)

sindre.bangstad@kifo.no

La meg innlede med å slå fast at Mette Andersson med *Kampen om vitenskapeligheten: Forskningskommunikasjon i et politisk betent felt* (Universitetsforlaget, 2018) har skrevet en på alle måter viktig og imponerende bok. Anderssons bok tar utgangspunkt i det som må kunne karakteriseres som hennes eget fagfelt, nemlig migrasjonsforskningen, men peker langt utover dette spesifikke fagfeltet og det caset Andersson har valgt seg, og må kunne betraktes som et viktig bidrag også til moderne norsk vitenskapsteori og vitenskapshistorie. Anderssons bok oppsummerer funn fra kvalitative intervjuer med 31 norske migrasjonsforskere. Boken er med Anderssons egne ord «en metastudie av forskeres formidlingserfaringer» (Andersson, 2018, s. 12). Som Anderssons personlige innledning peker i retning av, er og forblir migrasjonsforskningen ett av de mest betente forskningsfelt som tenkes kan. Migrasjonsforskning har da også i en norsk kontekst ofte hatt lav status: den nærmest sammenfallende publisering av Aud Korbøls delvis klausulerte pionerstudie av pakistanske arbeidsmigranter i Oslo i årene 1971 til 1973 i *Den kritiske fase: Innvandring til Norge fra Pakistan 1970–73* (Korbøl & Midtbøen, 2018) er også et vitnesbyrd om hvor lite karrierefremmende det var for mange unge samfunnsforskere å interessere seg for forskningsspørsmål og temaer knyttet til migrasjon på 1970-tallet. Dagens norske migrasjonsforskere står i en situasjon hvor fagfeltet nyter en helt annen grad av institusjonell og disiplinær forankring i en rekke samfunnsfag enn det som var tilfellet på Korbøls tid: Andersson tidfester skiftet til 2000-tallet, mens Midtbøen i sitt forord til Korbøls bok velger seg 1990-tallet som gjennombruddstidspunkt. Når migrasjonsforskningen fortsatt er et så betent tema, har det selvsagt sammenheng med at det i takt med økende innvandring til Norge siden tidlig på 1970-tallet har vært et så vedvarende betent politisk tema, ikke minst siden midten av 1980-tallet. Andersson legger i sin fremstilling i bokens kapittel 2 stor vekt på at en av de sentrale utfordringer migrasjonsforskningsfeltet har stått overfor, er det faktum at det i samfunnsforskningen mer generelt ofte er slik at «hverdagslige begreper ofte danner grunnlaget for vitenskapelige begreper» (Andersson, op. cit., s. 31). Jeg synes nok at Andersson med fordel kunne ha lagt større vekt på den generelle demokratiseringen av kunnskap, som var ett av

mange utslag av den utdanningsrevolusjonen Norge som en følge av massive oljeinntekter og statlige investeringer i å gjøre høyere utdanning til et offentlig gode som karakteriserte det Francis Sejersted med rette har betegnet som «sosialdemokratiets tidsalder» i Norge fra 1970-tallet og fremover. For denne demokratiseringen av kunnskap og den medfølgende svekkelsen av autoriteten til akademisk kunnskap er ikke minst for forskere som opererer på politisk betente felt et tveegget sverd. Det er i norsk offentlighet få temaer hvor så mange mener seg meningsberettiget, uavhengig av hvilket faktisk kunnskapsnivå de måtte ha eller ikke ha. Det betyr også som Andersson understreker, at løse anklager om normativitet – «politisk korrekthet», «naivitet» og så videre – sannsynligvis sitter langt løsere i mottakelsen av migrasjonsforskernes funn i norsk offentlighet enn på andre forskningsområder.

Det er også – om enn ikke et særtrekk i europeisk sammenheng – så i hvert fall et ganske påfallende trekk ved migrasjonsforskningsfeltet, at den indirekte og direkte politiske styringen av hvilke forskningsbehov som identifiseres og som blir finansiert i Norge er nokså sterk. Et opplagt eksempel her er den særdeles lave grad av villighet fra både statlige myndigheter, men også Norges Forskningsråd (NFR) til å finansiere forskning på rasisme og islamofobi etter Anders Behring Breiviks terrorangrep 22. juli 2011. Fra statlig hold har man i flere år prisverdig nok hatt egne handlingsplaner mot antisemittisme med betydelig finansiering av forskning på fenomenet og dets utbredelse, samtidig som det verken finnes en handlingsplan mot antimuslimske holdninger, som ifølge alle tilgjengelige data (se for eksempel Hoffmann & Moe, 2017) er langt mer utbredt og presserende enn antisemittisme i dagens Norge. Migrasjonsforskere før og nå – og særlig innen oppdragsforskningssektoren – kan selvsagt ikke unngå å ha fått med seg at det har konsekvenser å skulle anlegge et perspektiv som oppdragsgivere innenfor offentlig sektor ikke liker. Et annet strukturelt aspekt ved dette har som blant andre Midtbøen har påpekt, vært den betydelige dreiningen i grunnlagsforståelser innenfor norsk sosiologi fra Korbøls tid, der kritisk og aktivistisk sosiologi dominerte også innenfor migrasjonsforskningsfeltet, til en langt mer statsstyringsorientert sosiologi i dag (Midtbøen, 2017), som også må antas å ha en sterk innvirkning på migrasjonsforskningsfeltet. For de av oss som har vært tiltrukket av en akademisk karriere fordi det i sin tid fremstod som en av relativt få gjenværende arenaer hvor det var mulig å utøve kritisk og fri tenkning og å stille grunnlagsteoretiske spørsmål, kan det være liten tvil om at denne dreiningen har hatt sin pris. Den største trusselen mot reell akademisk frihet i vår tid kommer etter alt å dømme ikke i form av den politisering og eksplisitte normativitet som mange av Anderssons informanter synes å være mer redde for enn noe annet, men i form av offentlige og private oppdragsgiveres mer eller mindre subtile begrensninger på hva det skal forskes på og hvordan, og forskeres egen villighet til å spille på lag med slike begrensninger av økonomiske og/eller karrieremessige grunner. Andersson er god også på dette, i form av understrekninger av tendenser som peker «mot en stadig tettere sammenkobling av politikk og vitenskap» (Andersson, op. cit., s. 112). Jeg tror nok at Andersson har rett når hun trekker den slutning at forskere i universitetssektoren har større grad av akademisk frihet, gitt at de økonomiske rammevilkårene de arbeider under ofte er gunstigere enn i instituttsektoren og at disse rammevilkårene i mindre grad kan settes under direkte press fra oppdragsgivere, men stiller meg vel tvilende til at ledelsen i universitetssektoren alltid og nødvendigvis «stiller opp i tilfeller hvor yngre forskere får problemer» i offentligheten (Andersson, op. cit., s. 75). Gitt de hierarkiske modellene som

råder grunnen i universitetssektoren og den betydelig sterkere anledningen til å utøve vilkårlig makt her enn i instituttsektoren, er det overveiende sannsynlig at eventuelle interne sanksjoner og/eller manglende støtte til yngre forskere her ganske enkelt har en annen karakter og er mer subtile og langsiktige enn i instituttsektoren. Andersson er forbilledlig god hva angår betydningen av de rivaliserende begreper om offentlighet som ligger til grunn for migrasjonsforskernes selvforståelser. Jeg får som leser en bestemt mistanke om at Andersson som undertegnede trekker mer i retning av Chantal Mouffes ideer om offentligheten som en arena for antagonistiske verdi- og interessekamper hvor utfallene påvirkes av maktasymmetrier snarere enn Jürgen Habermas' ideer om den borgerlige offentligheten, som til tross for Habermas' egen ambivalens i forhold til den manglende historiseringen mange som anvender seg av begrepet og teorien gjør seg skyldige i, har lagt så sterke føringer på hegemoniske offentlighetsforståelser i Norge siden slutten av 1960-tallet. Andersson skiller mellom ulike idealtypiske kategorier av migrasjonsforskere, og konkluderer med at feltet per i dag domineres av pragmatikere og purister snarere enn det hun karakteriserer som kritikere og påvirkere. Hun er også klar på at forskere kan skifte mellom disse ulike idealtypene i sin formidling, om enn i begrenset grad (siden «bordet fanger» når man først har valgt sin innstilling). Selv om Anderssons idealtyper lett kan fremstå som for rigide og generaliserende, synes jeg personlig at de på en elegant og informativ måte fanger inn posisjonene på migrasjonsforskningsfeltet. For meg er ett av de sentrale spørsmålene boken reiser, men kanskje ikke fullt ut besvarer, spørsmålet om hva vi som er aktive på dette fagfeltet gjør i forhold til overordnede spørsmål knyttet til menneskerettigheter. Ved de fleste universiteter er våre forpliktelser til å ivareta dette gjennom vår vitenskapelige praksis og behandling av informanter nedfelt som et krav til vitenskapelig ansatte. Man kan altså vanskelig gi Anthony Abbott (2015) og Andersson annet enn rett når de påpeker at alle samfunnsvitenskaper grunnleggende sett er forankret i en bestemt «normativ ontologi» eller en «implisitt normativitet» som utgår fra en «kontraktteoretisk liberalisme» (Andersson, op. cit., s. 113). Her er det altså – gitt de politiske og økonomiske bevegelser vi står overfor i verden i dag, som ofte utgår fra en aktiv fornektelse av visse av våre medmenneskers elementære humanitet – spørsmål som ikke lar seg besvare med en enkel henvisning til at man som forsker skal være «nøytral» og ikke «normativ». Anderssons bok er som viktige fagbøker ofte er – nemlig særdeles god å tenke med. Mer kan man ikke kreve.

REFERANSER

- Abbott, A. (2015). *The Future of the Social Sciences*. 37th Annual Marc Bloch Lecture, Ecole des hautes études en sciences sociales, Paris, 18 June 2015. Tilgjengelig på: <http://home.uchicago.edu/aabbott/booksandpapers.html>
- Hoffmann, C. & Moe, V. (red.) (2017). *Holdninger til jøder og muslimer i Norge*. Oslo: HL-Senteret. Tilgjengelig på: <https://www.hlsenteret.no/publikasjoner/holdninger-til-jøder-og-muslimer-i-norge-2017.html>
- Korbøl, A. & Midtbøen, A. H. (2018). *Den kritiske fase: Innvandring til Norge fra Pakistan 1970–1973*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Midtbøen, A. H. (2017). Innvandringshistorie som faghistorie: Kontroverser i norsk migrasjonsforskning. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 34(2), 130–149.
- Sejersted, F. (2013). *Sosialdemokratiets tidsalder: Norge og Sverige i det 20. århundre*. Oslo: Pax.